

Вікторія БАБІЧЕВА
старший науковий співробітник
Філії Київського національного музею російського мистецтва
«Дитячої картинної галереї»

ФЕНОМЕН ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ

Постановка проблеми, аналіз досліджень. Сучасний світ мистецтва планети напрочуд цікавий і неодно- рідний. Мистецькі течії, напрямки, фаворити, художні уподобання змінюються швидко. Образотворче мистецтво Європи стає схожим на творчі доробки Америки, Японії, країн Африки, Старого і Нового світу. Сьогодні це цілком логічно, бо кордонів уже практично не існує, а інтернетова мережа зробила легко доступними найвіддаленіші куточки світу. Це, звичайно, позитивно. Адже можливість спілкування робить людей рівними. Разом з тим світ без кордонів приніс в образотворче мистецтво свої закони, які не завжди співпадають з вічними цінностями. Приміром захоплення європейських митців мистецтвом сходу в 1970–1980-х позначилося на творчості багатьох художників Італії, Франції, Німеччини. А відмова від студіювання академічного малюнку того ж періоду в Європі через два десятиліття призвела до невміння реалістично намалювати око чи руку. Творчість сотень митців, які живуть в різних куточках світу, стала схожою між собою. Особливо гостро це відчувається на світових мистецьких форумах — Венеціанській бієнале, Арт-Базелі, Фіаку, Арт-Женеві.

Вклад основного матеріалу. До сьогодні у вітчизняному і світовому мистецтвознавстві проблема національної ідентичності фундаментально не досліджена. На наш погляд тому є кілька причин. Багатьох арт-критиків, кураторів, галеристів і навіть музейних працівників така позиція влаштовує. Відсутність яскравих особистостей розмиває загальну картину і, разом з тим, не сварить ринок мистецтва. Соціальна, філософська, етична, етнічна складові процесу давно віддали першість матеріальній стороні питання. Відсутність явних фаворитів влаштовує переважну більшість законотворців від мистецтва. У великих європейських країнах існує до трьох-чорирьох десятків митців, які і складають провідний кістяк мистецького ринку, утримуючи достатньо високі ціни. Чужих імен тут не буває і тому шукати нові велосипеди замість давно знайдених стає не логічно. Мистецтвознавчий світ знав і бачив які трансформації відбуваються з образотворчим мистецтвом планети, починаючи від післявоєнного часу до наших днів, але у дзвони не бив. Поступова підміна жанрової картини великими за розмірами творами одного чи максимум двох — трьох кольорів влаштувала замовника, глядача і покупця. Це ж саме трапилося і з композицією. Фігуратив у творах практично пропав, а декоративні плями на живописних, а згодом друкованих (менш дорогих) принтерних копіях зайняли гідне місце в холах готелів, приватних маєтках, модних спорудах, збудованих з скла і бетону. Нова архітектура, яка першою позбулася національної ідентичності, логічно диктувала нові замовлення, де місця національному мистецтву різних країн уже не знайшлося. Хмарочос із скляною поверхнею стін міг з'явитися в Арабських Еміратах, Єгипті, Сирії чи в Кореї, Росії, Україні, Канаді. Нова архітектура плондрувала досягнення старих майстрів і виривалася на світовий простір. Так пробігли сімдесяті, восьмидесяті, дев'яності роки минулого сторіччя. Початок сторіччя двадцять першого сприйняв культуру планети, асимільовану до навколишнього середовища. Космополітичне образотворче мистецтво, архітектура частково література світу стали нормою. Про такі тенденції доволі докладно написали українські учені А. Пучков, О. Авраменко, О. Сидор-Гибелінда, Г. Склярєнко, Н. Булавина, В. Сидоренко, М. Шкепу, Л. Лисенко, О. Титаренко, О. Федорук, О. Загаєцька, Д. Горбачов, Ю. Смолий, О. Солов'йов, Р. Ганкевич, О. Голубець, О. Роготченко, А. Ложкіна, В. Бурлака, О. Чепелик, А. Ємлюткіна, О. Лагутенко та інші. Тенденції доволі часто розповсюдження світом алогічного мистецтва, звичайно, турбували мистецтвознавців та культурологів, але справа уже була зроблена.

Україна — велика держава, що розташована в самому центрі Європи. Кількість музеїв в Україні сягає рекордної позначки. близько 5 000. Серед них 73 художніх. Це країна з глибокими культурними і мистецькими традиціями і, зрозуміло, остеронь мистецького руху світу ніколи не була. Наявність кількох вищих мистецьких закладів у Києві, Львові, Харкові, Донецьку, Луганську, Ужгороді, Івано-Франківську, Одесі зумовили свій, не схожий на шляхи інших країн, розвиток вітчизняної образотворчості. Декілька відмінностей сьогодні ставлять українську культуру у ранг особливої. Наявність глибоких традицій, велика кількість митців, збереження академічної школи і бурхливий розвиток мистецьких об'єднань зробили те підґрунтя, на якому виростили непересічні особистості. Наведемо прізвища сучасних художників, творчість яких зберігає національну ідентичність, залишаючись цікавим прикладом європейського та світового рівня. В. Сидоренко, О. Афанасєва, Т. Бабак, М. Базак, А. Барна, В. Баррас, П. Бєва, А. Блудов, О. Бородай, М. Вайда, Г. Вишеславський, С. Гай, Д. Галкін, О. Дубовик, М. Вайда, Г. Гідора, О. Єсікова, М. Журавель, Ю. Лейдерман, О. Литвиненко, О. Міловзоров, О. Петренко, І. Семісюк, О. Мась, А. Савадов, В. Вештак, А. Криволап, Г. Криволап, В. Хоменко — далеко не повний перелік сучасних українських митців, які плідно працюють в царині контемпорарного мистецтва. Зрозу-

міло, що у форматі даної розвідки ми не маємо змоги ґрунтовно дослідити доробок кожного з вище згаданих художників. Тому зупинимося на творчості яскравої особистості сьогоденного українського мистецького процесу — одеситці Оксані Мась — однієї з найбільш зіркових митців сучасного українського арт-простору.

Оксана Мась народилася 1969 р. в Іллічівську під Одесою. Її дитинство пройшло в типовій для тих часів радянській родині. Батьки виховали дочку в дусі інтернаціоналізму і глибокої поваги до батьківщини, її здобутків і тодішніх перемог. 1986 року Оксана закінчує Школу мистецтв в Іллічівську, а в 1992-му Одеське художнє училище імені Грекова. 2003-го одержує ступінь бакалавра філософії в Одеському державному університеті імені І. І. Мечникова.

Мисткиня і сьогодні з повагою ставиться до людського азарту у перегонах років свого дитинства, не припиняючи химерні здобутки. Роль особи в історії, а відтак і людини в навколишньому просторі залишається домінуючою. Портове місто виховало в дівчині повагу до чужої мови і чужої культури. До берегів рідного міста швартувалися кораблі сотень країн. Величезний потужний порт — працівник виховував у молодому поколінні повагу до праці. Порт як мегакультурний осередок. «Оксана — українка, а Україна — багатонаціональна держава. В ній зосереджено 134 нації і народності. В реалії — це розмаїття мов, культур, традицій. Це місце на землі, де різні віросповідання мирно співіснують у загальному просторі. Сама художниця має українські, російські, єврейські, грецькі, польські корені. Отже духовність і моральність багатьох народів, пластична мова їх мистецтв стали мовою мистецького стилю Оксани Мась — жінки, матері, доньки» — напише у одному з досліджень київський мистецтвознавець О. Роготченко. Так, саме з дитинства і юнацтва у творчості Мась заклалися національні традиції великої держави. І щоб вона не малювала, завжди існувала зворотня адреса — Батьківщина і рідний одеський двір, звідки виїшли у світ непересічні люди і досягли висот у своїй діяльності. Духовність, моральність поможнені на національні українські чесноти стали мовою мистецького стилю Оксани Мась. У творчості вона увесь час різна. Творчий імпульс вирує як море рідного міста. Ніколи і ні на кого не схожа. Зрозуміло, що такий майстер може мати прихильників і тих, хто не розуміє, чи не хоче розуміти нові горизонти, які весь час пропонує Оксана. «Зараз час індивідуальних практик. І Оксана Мась з її пристрастю до експерименту з її чужерідністю у відношенні сприйняття чужих брендів, стала органічною своєму часу. Вона прямує своїм шляхом. І саме це робить її творчість цікавою» — напише у передмові до каталогу виставки творів Оксани Мась, що проходила у Московському музеї сучасного мистецтва 2008 року, Лія Адашевська. Дивно, але зовсім не усі шанувальники таланту майстра одразу розуміють її глибинну національну складову. Для теоретика мистецтва, що досліджує творчість Мась це цікаве відкриття. Тобто. Її національні українські корені є логічною послідовністю образотворчих лабораторій. І прямуючи у світовий культурний простір планети, створюючи усе нові і нові проекти і образи, Мась залишається вірною традиціям етнокультури, а найбільшим досягненням є те, що декларує свою прихильність до українських традицій не публічними виступами на радіо і телебаченні, що робить переважна більшість її колег, а шляхом філософської підказки. Ось тут і знадобилися знання з філософських дисциплін (другої вищої освіти художниці.) Усі без виключення її твори — чи то проекти Drive, People, Діалог, Вони серед нас, Пересадка серця, Феномен епідермізму, чи окремо взяті аркуші і полотна завжди повертають глядача до першоджерел світосприйняття. Переважно більшість образів є море — реальне і вигадане і, звичайно, рідне місто. А де б не жила чи працювала Мась її рідним містом залишається Одеса — мама.

Вершиною сучасного признання творчості будь якого контемпорарного художника планети є його можлива участь у Венеційському біенале. Найпотужніша художня виставка — лабораторія, де у мистецьких перегонах беруть участь митці цілої планети. Цю два роки у легендарній Венеції збираються кращі сили образотворчого мистецтва світу. Для митця, комісара чи куратора — це вищий рівень його професійної діяльності. Ім'я учасників національних проектів вноситься у літопис і залишається там навечно. З Венеційською біенале пов'язані найцікавіші відкриття у мистецтві. Там брали участь кращі з кращих, а для величезної кількості людей, що працюють в мистецькій ниві, така мрія навкі залишиться нездійсненою. Оксана Мась здолала і цю вершину. Національну українську експозицію на 54 Венеційській біенале репрезентував проект «Пост вертус прото ренесанс» (робоча назва «Друге відродження») — комісар Віктор Сидоренко, куратори Олексій Роготченко, Беніто Оліва, художник Оксана Мась.

У сьогоденному сучасному мистецтві — мистецтві, що твориться тут і зараз зробити щось зовсім нове, таке, чого не було раніше — дуже важко, а можливо, навіть, і не реально. Разом з тим чудесні дії інколи трапляються. Українська експозиція у Венеції на Біенале 54 без перебільшення привернула увагу цілого світу. Попри те, що Джардіні і Арсенал бачили різного, такого, що привезли українці 2011 — го ще не було. У церкві Сан Фантін Компо Сан Стае у центрі Венеції поруч з всесвітньовідомою площею Сан Марко, було виставлено український національний проект POST — VS — PROTO-RENAISSANCE. Оксана Мась довго експериментувала до того, як прийняти остаточне рішення стосовно запропонованого до венеційських перегонів проекту. Виходячи з формули національне в інтернаціональному, вона використала знайомий усьому світові модуль — яйце. Яйце, або точка відліку, стало формою наступного образу. З сотень тисяч яєць як з пікселів у наступному моменті склалася композиція величезного за розмірами (24 метри) панно. Так був знайдений міжнародний, зрозумілий мільйонам людей код — мова світу. Тому, що розписне яйце існує практично в усіх культурах. В Україні до розписного яйця — писанки, ставляться з особливою повагою, адже малюнки на яйцях супроводжують одно з найбільш поважних християнських свят —

Пасху. Ідея Оксани була простою і зрозумілою для людей з різних континентів. За першооснову було взято всесвітньовідомий твір братів Яна та Хуберта Ван Ейків, зробленого у 1432 році на замовлення Йоса Вейдта для родинної капели Іоанна Богослова у готичному Гентському соборі святого Бавона. Провідною ідеєю твору з якого почався ренесанс — відродження було те, що за версією художників рай на землі складався з людських гріхів.

Ідеї у повітрі. Українка Оксана Мась запропонувала свою версію раю на землі. Сучасну. На відміну від зелено-рожевих крил ангелів у Генті, до Венеції привезли композицію, що складалася з яєць — модулів, розписаних людьми різних віросповідань і різних соціальних статусів. Учасникам українського проекту, яким стали жителі всієї планети було запропоновано відобразити свої гріхи. Ідея вселенська — спокутий гріх, гріхом більше не є. Новий рай можливо збудувати із знищених гріхів, яких уже давно не сім, як прийнято вважати, а у десятки разів більше. Ідея вселенська — зображення мовою мистецтва раю на землі у його можливій сьогоднішній трансформації. А ось і нова мистецька мова. Яйце — крапка. Яйце — модуль. Пуантилізм у сильно збільшеному масштабі. Кожна із сотень тисяч крапок не схожа на іншу. Разом з тим кожна авторська. Інтернаціоналізм, бажане космо в українському проекті. Душа виконавця і душа споживача мистецького продукту — глядача, трансформуються. Концептуальне мистецтво із пропонованої гри перетворюється у міцну зброю. І усе навколишнє перестає бути забавою незрозумілого для пересічної людини мистецтва, а навпаки перетворюється у складний інтелектуальний проект, запрошуючи до співпраці усіх бажаних, не дивлячись на їх віросповідання. Світова преса підтвердила український успіх. Проект Оксани Мась, збудований на основі використання національних традицій (модуль пасхального яйця) перетворився на інтерконтинентальний твір, що породив новий вид мистецтва, безумовно, цікавий і вже зрозумілий нині більшості шанувальникам сучасного світового художнього процесу. Нове, небачене раніше, мистецтво українки Оксани Мась стає візитівкою сучасної України, підтверджуючи глибинну національну складову.

Останній, найсвіжіший проект Оксани «365». Ця магічна цифра асоціюється з календарним роком. Саме стільки разів у рік сходить і заходить сонце, стільки разів в рік починається новий день, а з ним нове життя. Фотографічний апарат вміло фіксує навколишню дійсність. Оксана Мась у новому проекті розширила межі. Малювання кожного дня — щоденник дійсності. Кожний не забутий день. Трансформація і фіксація баченого і прежитого. Філософське осмислення моменту істини. У такій транскрипції День можна писати з великої літери, бо часові кордони у руках маестро перетворилися на філософські поняття. А хто ми, а де ми, скільки, нащо, чого? Питань стає дедалі більше ніж відповідей і щоденна гра моє доньки Маші вже не здається грою. Гортаю «365» і подумки бачу свої цифри. А у когось іншого — свої. Сила художнього твору вкотре перегнула увалення про вічне. Може тут і не треба шукати національного. Це ж очевидно. Ми з художницею українки. Для нас — українське, для англійця — англійське, для китайця — китайське, японця — японське і так для усіх можливих співучасників проекту.

Висновки. На тлі сучасного мистецького процесу світу стають зрозумілими космополітичні процеси, що присутні у світовій образотворчості. Збереження національних традицій в різних формах можливе лише у високорозвинутому мистецтві. Таким є мистецтво сучасної України. На прикладі творчості одеської художниці Оксани Мась ми спробували довести наявність національних традицій навіть у суперсучасному мистецтві.

1. Асеева Н. Світові художні напрями і українське мистецтво 1920–1930 рр.: трансформація орієнтирів // Соціалістичний реалізм і українська культура: Матеріали наукової конференції. — К., 1999. — С. 9–11.
2. Бієнале Українського образотворчого мистецтва «Львів '91 — Відродження»: Каталог виставки. — Львів, 1991.
3. Ванслов В. Художественный опыт Росси XX века // Пути и перепутья: Материалы и исследования по отечественному искусству XX века. — М., 2001. — С. 282–291.
4. Горбачов Д. О. На карті українського авангарду // Українське мистецтво та архітектура кінця XIX — початку XX ст. — К., 2000. — С. 93–105.
5. Морозов А. И. Конец утопии: Из истории искусства в СССР 1930-х годов. — М., 1995.
6. Федорук О. Мистецтву потрібна опіка держави // Образотворче мистецтво. — 1999. — № 3/4. — С. 80–82.
7. Український Павільон 54 Міжнародної виставки сучасного мистецтва. Оксана Мась. — Мілан, 2011.

Анотація. У статті розглянуто задекларовану тему, а саме наявність національної ідентичності в сучасних мистецьких проектах українських митців.

Ключові слова: образотворче мистецтво, національна ідентичність, Оксана Мась.

Аннотация. В статье рассмотрено задекларированную тему, а именно присутствие национальной идентичности в современных художественных проектах украинских художников.

Ключевые слова: изобразительное искусство, национальная идентичность, Оксана Мась.

Summary. The paper considers the declared theme, and it is the presence of national identity in contemporary art projects of Ukrainian artists.

Keywords: Art, national identity, Oxana Mas.